

ANAXAGORAS (ANAXAGO)

(khoảng 500 - 428 TCN)

PGS. TS. Nguyễn Anh Tuấn

Anaxagoras (anaxago), nhà triết học Hy Lạp cổ đại sinh tại Klazomen (khoảng 500 - 428 TCN). Ông sống gần 30 năm ở Athen và trên thực tế là người sáng lập trường phái triết học Athen. Các quan điểm của A được hình thành dưới tác động của trường phái Milê (trước đó là của Anaximen) và học thuyết về tồn tại của Parmenid. Anaxago phát biểu học thuyết của mình như một giả thuyết vũ trụ luận, theo đó thế giới lúc mới sinh ra là một hỗn hợp bất động, vô định hình được tạo thành từ vô hạn các hạt nhỏ nhất không thể cảm nhận được bằng các giác quan. Vào một thời điểm và ở một địa điểm bất định trong không gian, hỗn hợp này chuyển động xoáy cực nhanh nhờ một tác nhân bên ngoài nó - là Nus (trí tuệ). Quan điểm quy mọi thứ về trí tuệ có ảnh hưởng lớn đến sự phát triển tiếp theo của tư tưởng triết học (Chẳng hạn, tư tưởng về “động cơ vĩnh cửu” ở Aristot, tư tưởng về “cú hích đầu tiên” trong triết học Cận đại), và là một đối trọng mạnh với quan điểm cho rằng nguồn gốc của vận động nằm ở vật chất xơ cứng, trì trệ. Anaxago khoác cho trí tuệ những đặc trưng rất mâu thuẫn, khi một mặt, mô tả nó như vật nhẹ nhất so với mọi vật khác nên không thể lẫn vào đâu được, mặt khác, lại khẳng định nó “bao chứa tri thức đầy đủ về tất cả và có sức mạnh vô biên”. Theo Anaxago, toàn bộ tiến trình thế giới tiến hóa từ sự hỗn loạn khởi thủy đến chỗ có tổ chức ngày càng cao, đều là hệ quả của sự xoáy tròn đầu tiên do trí tuệ gây ra.

Theo Anaxago, cơn lốc xoáy vũ trụ dần chậm lại, tiếp theo vòm trời cũng xoay tròn. Dưới tác động của vận tốc quay mà không khí mở tối, lạnh và ẩm ướt dần tách ra để tập hợp vào tâm điểm của lốc xoáy, còn không khí sáng, nóng và khô dần tản mát ra ngoại biên.

Các hạt vận động hướng đến sự kết hợp với những hạt giống mình, từ đó tạo thành các chất khá đồng nhất, tuy nhiên các chất đó không thể phân tách hoàn toàn, bởi “trong tất cả đều có phần nào của tất cả”, còn mỗi sự vật đều là cái mà trong nó có. Trong tiến trình những cải biến đó, số lượng chung của bất kỳ loại chất nào cũng đều không đổi, bởi “không có sự vật nào xuất hiện hay bị mất đi, mà chúng chỉ kết hợp với nhau từ các sự vật đã tồn tại và chia tách”.

Đây là những nguyên tắc không chỉ ở các hạt của một chất đồng nhất, mà còn của cả các mặt đối lập nóng - lạnh, sáng - tối, khô - ẩm... Anaxago có quan điểm phủ nhận sự trống không, thừa nhận tính bị phân chia đến vô tận của chất, khẳng định tính tương đối của đại lượng lớn - bé, tư tưởng về các đại lượng vật lý nhỏ vô cùng.

Anaxago là người đầu tiên giải thích đúng các hiện tượng nhật thực và nguyệt thực.

■ TÀI LIỆU TRÍCH DẪN

1. Bộ Giáo dục và Đào tạo: *Giáo trình triết học* (Dùng trong đào tạo trình độ thạc sĩ, tiến sĩ các ngành KHXH và NV không chuyên ngành Triết học), Nxb. Đại học Sư phạm, Hà Nội, 2014.
2. Bộ Giáo dục và Đào tạo: *Giáo trình Triết học Mác - Lênin* (Dành cho bậc đại học hệ không chuyên lý luận chính trị), Nxb. Chính trị Quốc gia - Sự thật, Hà Nội, 2021.
3. Новая философская энциклопедия. В 4 томах. Изд. Мысль, Москва, 2001.